

Er staat niet wat er staat: Het lezen van Surinaamse teksten

Eind 18de eeuw: plantersliteratuur

Paul François Roos (1751-1805), *Myn negerjongen, Cicero*

`Ik vind, na 't doen der daagsche merken,
`Nog tyd om voor myzelve' te werken;
`Myn juk is zagt, myn last is licht;
`En, zo ik kindren moog' verwekken,
`Zal hen dees les tot leering strekken:
`Altoos te zorgen voor hunn' pligt.
`Ja! 'k zal hen leeren, dat Bataafsche slaverny
`Hunn' armen vryën staat verre opweegt in waardy!'

Hendrik Schouten (1745-na 1787), *Een huishoudelyke twist*

Kind lief, laat voort de Coffij geeven!
Tan Baija, jusno a sa kom.
Maak met de Slaaven dog geen leeven!
Den booijs den de toe moessie dom!
Spreek zagtjes! waarom zoo te schreeuwen?
Te mie no balie, den no doe.
'T was best jou bek maar toe te breeuwen!
Mekkie den tappou vo jou toe.
Kan een Creoolse smoel wel zwijgen?

Kind, laat dan toch de koffie geven!
Nou, nou, het komt er al aan, snel-snel.
Maak met de slaven niet zo'n leven!
Die twee jongens zijn verstandelijk niet wel.
Spreek zachtjes, waarom zo te schreeuwen?
Als ik niet schreeuw, dan helpt het niet.
't Was beter je mond maar dicht te breeuwen!
Vergeet die van jou ook zeker niet.
Kan een Creoolse smoel wel zwijgen?

R. DOBRU (1935-1983) - *Wan bon*

Wan bon
someni wiwiri
wan bon.

Wan liba
someni krika
ala e go na wan sei.

Wan ede
someni prakseri
prakseri pe wan bun mu de.

Wan Gado
someni fasi fu anbegi
ma wan Papa.

Wan Sranan
someni wiwiri
someni skin
someni tongo
Wan pipel.

Eén

Eén boom
zovele bladeren
één boom.

Eén rivier
zovele kreken
alle op weg naar één zee.

Eén hoofd
zovele gedachten
gedachten om één soort heil.

Eén God
verscheiden te aanbidden
maar één enkele Vader.

Eén Suriname
zoveel soorten haar
zovele huidskleuren
zoveel aan talen
Eén volk.

[Vertaling: Edgar Cairo]

Michaël Slory

Fu memre Guernica fu Pablo Picasso

Mi weri mi grun bruku.
Loktu blaka.
Sonfaya bron wan marki
ini mi ai.
Mi redi sak'anyisa
nyan mi sweti.
Den bromki lila
tapu lantidan.
Ondro wan bon
wan burukaw e buku
wan man trowe.
Mi eri skin e gro.
Brudu didon so lala
tapu grasi.
San a sa du now?
Skreki tapu mi bro.[pbrk]

Ter herinnering aan Guernica van Pablo Picasso

Ik loop in mijn groene broek.
De lucht is zwart.
Het zonnevuur brandt een teken
in mijn ogen.
Mijn rode zakdoek
verzwelgt mijn zweet.
Paars zijn de bloemen
op de lange weg.
Onder een boom
stoot een stier
een man neer.
Koud word ik er van.
Rauw vloeit het bloed nog
op het gras.
Wat gaat hij nu doen?
De angst beneemt me de adem.

[Vertaling: MvK]

Michaël Slory

Fu Matzēliger wan susumasyin

Breiti fu di mi weri a susu na mi futu,
Matzēliger, e meki mi denki yu moro langa.
Bikasi nofotron mi ati e banga
te mi e pasa na sei den grasirutu.

Pe owru spikri noso brenbren ben sa sutu
mi, noso wan tingisani?... A ori mi sranga
mumu, babaw, fu a smeri di tan anga
na a pasi. A no mu kisi mi futu!

Dan mi e taki: Matzēliger, mi mu de wan troki-
man di fu beifi musu bigin fu singi
wan bresi melodiya na tapu yu nen.

A popki fu san yu du, na ini mi leki wan broki
a mu tan tanapu gi mi Sranan fu pingi
o san yu ben fudruseri na ini wan dungru pinaten.

Over Matzēliger z'n schoenmachine

De blijdschap omdat ik die schoen aan heb,
Matzēliger, doet je langer in mijn gedachten zijn.
Want vaak krijg ik de angst te pakken
wanneer ik langs de graspollen loop.

Waar oude spijkers of blikken mij verwonden zouden,
of waar iets stinkends?... Hij heeft mij
ervoor behoed, dat die stank
niet aan mijn voeten kwam!

Dan zeg ik: Matzēliger, ik moet een voorzanger zijn
die vol emotie begint te zingen
een lied van zegen op jouw naam.

Het standbeeld voor wat je deed, in mij moet het
als een brug blijven staan, voor mijn Suriname, om steeds
jouw aandeel te herdenken, in een donkere tijd van armoë.

[Vertaling: Michel Berchem]

Shrinivási

Bulábat

Kaun rátri men hamke boláis hai?
Aváj báhar se dhire se áil hai
Málum ná hai kaun pukáris
Káheke hamár dvár par áil hai.

Nautá lekar... sáit náu hai
Gussáike ke jáne phir lauḡ gail
Saramse - álas ham - rah gail.
Kaun rátri men hamke boláis hai?

Andhyár men cirág lekar
Merhi par se á pukáris
Jabáb deli gadgad dil se
Usko jo hamár Bhagván hai.

[Sarnami]

Shrinivási (geb. 1926)

Toen realiseerde hij zich
dat de rivier
toch maar een oever had
waarop hij stond
en naar de verte keek
waarin een beeld
uit vroegere dagen
langzaam maar zeker
was opgelost
zodat er toekomst
noch verleden was
verlangen niet
en eindelijk geen verdriet.

De roep in de nacht

Wie heeft mij geroepen in de nacht
Het geluid kwam nauw hoorbaar van buiten
Het ontgaat mij wiens stem het is
Waarom kwam hij toch op mijn erf?

Was het de náu soms met de bekende boodschap
Wie weet ging hij onthutst terug
Vol schaamte bleef ik, de trage, achter.
Maar wie heeft mij toch in de nacht geroepen?

In het donker, de lamp in de hand
Riep hij op de dam tussen de dhán
Ik antwoordde met een vreugdevol hart
Hem, die mijn Bhagván is

Bea Vianen (1935) – *Strafhok* (1971)

(fragmenten)

‘Je weet dat je hier niet mag komen,’ zegt hij kwaad.

‘Mag ik een minuut binnen, Nohar?’ vraagt ze schichtig en kijkt om zich heen om te zien of er een bekende over de Kwattaweg rijdt.

‘Ik heb je gezegd dat ik niet van ruzies houd. Ik wil niet dat je geslagen wordt. Door niemand. Zelfs niet door mij.’

Hij laat haar binnen.

‘Je liegt,’ zegt ze. ‘Je wilt me niet meer. Je hebt genoeg van me.’

‘Het is niet helemaal waar. Maar je verwacht dingen van me die ik niet kan opbrengen.’

‘Nu praat je heel anders, niet waar?’

‘Ga naar huis. Ik zal je wel opbellen.’

‘Mij opbellen? Leugenaar! Je weet tóch dat je het niet gaat doen. Wat heb ik je eigenlijk gedaan, Nohar? Ben ik niet lief genoeg voor je geweest? Of is het omdat ik een moslim ben?’

Ze staat voor hem, durft hem niet aan te kijken. Ze is nu een heel ander meisje, denkt hij. Ze voelt zich bedreigd. Een beest is hij. Een onmogelijk beest.

‘Jamillah, ik weet niet hoe ik het moet uitleggen. Jamillah, denk nooit dat je minder bent dan wie dan ook. Je bent een mohammedaanse en dan? Maar het was een spel. Een spel dat we allebei speelden. Misschien kan ik beter tegen dit soort dingen omdat ik een man ben.’

Haar ogen worden vochtig. Het begint weer. Met huilende vrouwen valt er helemaal niet te praten. Ze moet weg en meteen ook. Ze bezorgt hem schuldgevoelens.

‘Ben je weer goed op haar?’ vraagt Jamillah snikkend.

‘Ik denk niet dat ze me nog wil zien na alles wat er gebeurd is. Jij zou toch ook boos geworden zijn?’

‘Ik begrijp het. Je houdt nog van haar.’

‘Ik vind je geweldig mooi,’ zegt hij om haar te ontwijken.

‘We zeggen geen pjari meer tegen elkaar,’ zegt ze huilend en valt op haar knieën, haar armen wanhopig om zijn benen geslagen. Ze huilt verschrikkelijk. Hij kan er niet tegen.

'Nee!' zegt hij bevelend. 'Ik wil niet dat je voor mij op je knieën valt. Ik wil het niet. Doe het nooit meer. Voor geen enkele man. Je bent Jamillah. Je bent iemand. Sta op.'

Ze staat op en werpt zich op het bed. Haar ogen zijn gezwollen. Haar haren hangen wild over haar schouders en zijn nat van de dikke tranen. Bhagwan! Het is allemaal door hem gekomen. Het is zijn schuld. Hij had nooit met haar moeten slapen. Nooit! Hij heeft haar misbruikt.

Zo denkt ze er nu over. Ze is niet de Jamillah die hij kent. Ze is niet meer de danseres met de levendige amandelvormige ogen, geaccentueerd door kadjel en de geraffineerde glimlach met een stukje goud tussen de scheve hoektanden.

Hoe dan ook, hij moet de dingen loslaten die hem tegenhouden. Hij kan niet meer terughollen naar het kerkhof en ook niet naar de percelen uit zijn jongensjaren. Hij trekt zenuwachtig aan zijn sigaret en gaat zitten op het bed bij de blinden van het venster. Het duurt lang voordat hij iets zegt tegen Jamillah. Hij heeft van alles gedaan om haar te amuseren en om haar het gevoel te geven dat ze belangrijk is en sympathiek. Om háár stoot hij Roebia van zich af en zoekt hij naar uitvluchten, totdat hij het niet langer kan opbrengen met twee vrouwen naar bed te gaan. Jamillah leidt hem helemaal af. Ze is vrolijk. Ongegeneerd. Ze herinnert hem aan het meisje op de schommel. Aan de geplooid telkens omhoog waaiende rok in de warmte van de middag. Boiti. Zeker is Nohar met andere Hindostaanse meisjes en vrouwen gegaan. Maar hij heeft er nooit een ontmoet bij wie hij zich helemaal liet gaan. Het ligt ook aan hem zelf. Hij houdt ze op een afstand, bang om verzeild te raken in het gewirwar van het strafhokgebied, waarvan hij zich probeert los te maken. Hij ziet Jamillah, raakt zijn hoofd kwijt. Hij idealiseert haar lichaam, vindt bij haar de geuren van vroeger. Knoflook, hardi. De geur van bloesems. Hij vlucht het ene strafhokgebied uit, het andere in, in zijn allerlaatste poging Hindostaan te blijven.

Hij en Jamillah behoren tot hetzelfde ras. Hij klampt zich aan haar vast en gebruikt haar om zijn agressie af te reageren op de leden van zijn eigen strafhokgebied.

Hij heeft twee vrouwen ongelukkig gemaakt. Hij heeft het niet gewild. Jamillah zal worden uitgehuwelijkt aan een man die ze nauwelijks kent of aan een man van wie ze weet dat hij een scooter bezit of een grote wagen. Ze zal er rekening mee moeten houden dat de man met wie ze gaat trouwen zijn vrienden inlicht, zodat die haar gangen kunnen nagaan. In de eerste huwelijksnacht zal hij het ontdekken. Ze zal klappen van hem krijgen, bij de haren worden gerukt en tegen een muur van de slaapkamer worden gesmeten om te boeten voor haar bandeloos en onzedig gedrag. Hoer! Iedereen zal het weten, ook haar ouders, die haar de vrijheid hebben gegeven de straat op te gaan. Ze zullen haar weer terug moeten nemen. Met zo'n meid kan hij onmogelijk een gezin gaan stichten. Slet! En als hij haar niet terugstuurt uit schaamtegevoelens tegenover zijn vrienden, zal hij haar iedere dag opnieuw kwellen met de meest schandelijke verwijten. Ellendeling. Suwar. In plaats van gelukkig te zijn dat hij met zo'n verfijnde seksbom mag slapen. Ellendeling. Hij zal haar een afgedonderd pak slaag geven als hij bezopen thuiskomt. Hij zal boven op haar gladde buik gaan liggen, in zijn dronkenschap haar schaamlippen openrijten totdat hij na uren zijn zaad kwijtraakt. Daarna het ene kind na het andere. Ieder jaar één. Om haar te bestraffen en haar de kans te ontnemen dat

ze van de vorige bevalling geneest. Haar mooie lichaam zal aftakelen en verslonzen totdat ze er op een verschrikkelijke manier uitziet, dik geworden is, en hij zich zonder gewetenswroeging bij hoeren kan gaan vermaken. En als het niet zover komt en zij de pil slikt om hem te slim af te zijn, zal hij haar verstoten omdat ze onvruchtbaar is. Jamillah zou het huis uit moeten gaan voordat die ellendeling komt opdagen met zijn uitgestreken smoel. Maar ook dat kan niet. Haar broers en ouders zullen haar niet met rust laten. Ze zullen de politie erbij halen omdat ze nog minderjarig is. Ze zullen haar terugbrengen naar het grote huis met veel glas en op hoge neuten aan de Rust en Vredestraat. Ze zal worden uitgehuwelijkt. Ze zal het Noodlot niet kunnen ontlopen en trouwen met de man die men voor haar heeft gekozen. Daarna?

Nohar wordt gek als hij eraan denkt dat Jamillah, gesteld dat ze verstoten wordt, voor allerlei financiële moeilijkheden komt te staan. Want dan is het met haar gedaan en zal ze moeten doen wat ze per se laten moet, wil ze niet door haar hele familie verstoten worden. Tenzij ze er wel tegen kan en in staat is haar liefde te schenken aan een lid van het vijandige strafhokgebied: een creool.

Nohar twijfelt niet aan haar succes. Jamillah zal met open armen worden ontvangen. Ze heeft mooi haar. Ze heeft glad haar. De bekende haarpolitiek in het assimilatieproces. Er zullen kinderen van komen. Jamillah zal ze opvoeden zoals ze zelf opgevoed is. Ze zal ze het gevoel bijbrengen dat ze meer Hindostaan zijn dan wat dan ook. Driekwart en een achtste desnoods. Daarom zal ze de moeder van haar lichtgekleurde man veilig op een afstand houden, zodat haar kinderen niet weten dat ze een pikzwarte oma hebben met krenten op haar hoofd. Jamillah zal het doen om haar kinderen te beschermen tegen de leden van haar eigen strafhokgebied, vermenigvuldigd met het aantal uit het strafhokgebied van haar man. Ze zal zich met hand en tand tegen ze verzetten.

Lafaard. Hij heeft twee vrouwen opgeofferd aan een stelletje racistische zwijnen. Racistische varkens! Nohar weet precies wat hij bedoelt wanneer hij het heeft over de bloedtransfusiedienst. Godverdomme. Hij wil het uitschreeuwen. Hij ruikt de medicijnlucht uit Roebia's uniform. De lucht van de assimilatie.

Hij kijkt schuldig naar Jamillah, die op het andere eind van het bed zit. Haar neus is rood en snotterig.

'Jamillah,' begint hij een beetje onhandig. 'Ik wil niet dat je huilt.' En dan, op een meer bevelende toon: 'Ik wil niet dat je verdrietig bent. Kijk me aan. Je moet me aankijken.' Hij draait haar gezicht naar zich toe.

'Je wilt me toch niet meer zien,' snikt ze. 'Waarom moet ik je dan aankijken?'

'Je vindt me een schoft. Zo is het toch? Eerst was het een spelletje. Nu vind je dat ik een schoft ben. Net als de anderen. Achmed. Je broer en zijn vrienden. Maar geloof me, ik heb je nooit pijn willen doen. Heus.'

'Je wilt me dus niet meer zien, hè?'

Lucht ontsnapt tussen zijn lippen. Hij weet bij God niet hoe hij haar duidelijk moet maken dat hij wel om haar geeft, maar geen trouwplannen heeft. Met niemand. Geen enkele vrouw.

‘Wat heb je eraan mij te ontmoeten terwijl je in je achterhoofd hebt dat ik een echte vuile schoft ben die je misbruikt? Ik houd niet van ruzies, Jamillah.’

‘Ruzies? Bedoel je mijn broer?’

Dat heeft hij niet verwacht. ‘Ik heb het helemaal niet over je broer. Ik heb het over jou. Over ons.’

‘En als ik van huis wegloop?’

‘Je bent minderjarig, Jamillah. Ze zullen de politie op je af sturen of met z'n allen komen om je terug te halen. En je zal blij zijn dat ze je halen en dat ze je vergeven, omdat je honger hebt.’

‘Je wilt mij dus niet hebben, hè? Ik begin het nu pas te begrijpen. Het is die verpleegster, hè?’ Ze richt zich op en staat met een wilde sprong voor hem. ‘Ik begrijp het,’ zegt ze alsof ze het meer tegen zich zelf dan tegen hem heeft. ‘Het gaat om háár. Zo, zo. Je verradt je eigen ras, Nohar. Je bloedeigen ras voor die half-Javaanse meid!’

Meid. Heeft ze in haar achterhoofd het woord Javaanse hoer, Djapanees motjo, dat ze niet tegen hem durft uit te spreken? Is zij werkelijk Jamillah? Staat ze werkelijk voor hem? Hij wordt giftig, is met een sprong bij haar en rukt haar bij de haren, zoals hij zich dat voorstelde toen hij zich met haar bezighield, een paar dagen voor zijn vertrek naar de stad. Hoe durft ze! Dit zijn de verschrikkelijke drama's, de kleingeestigheden die hij haat en waarmee hij helemaal niets te maken wil hebben.

‘Wat zeg je? Wat zeg je?’ vraagt hij, terwijl hij doorgaat aan haar haren te rukken.

‘Laat me los. Laat me los. Anders ga ik gillen zodat iedereen kan horen wat voor een beest jij bent.’ Haar ogen staan wild in de grote kassen, vol tranen. Ze denkt aan zelfmoord.

Hij wordt kalm. Hij zou een beest zijn als hij haar zo liet weggaan. Hij mag haar niet laten gaan alsof er tussen hen geen ogenblikken, weken en maanden zijn geweest van liefde en overgave. Hij voelt zich verantwoordelijk voor haar en heeft nog altijd de warmte van haar lichaam in zijn bloed. Maar dat zal ze wel nooit begrijpen. Ze zal ook nooit inzien dat haar manier van optreden ook iets van dwang heeft en het verbaast hem dat ze zich niet door hem heeft laten zwanger maken om haar doel te bereiken met alle gevolgen daarvan. Ruzies omdat zij een mohammedaanse is en hij een hindoe. Vrede daarna, die, zodra er zich weer kleine meningsverschillen voordoen, door twee keer zoveel slaande herries wordt verbroken.

‘Kam je haren,’ zegt hij om haar te troosten. ‘Ik wil niet dat je op die manier de straat opgaat.’

‘Wat kan het je schelen wat er verder met mij gebeurt?’

`Jamillah, je hebt het de hele avond over de man die zal ontdekken wat er tussen ons is gebeurd. Ik wil je niets verwijten. Maar ik vind niet dat je zoveel van me houdt. Anders zou je het niet steeds hebben over andere mannen. Je bent bang. Dat is alles. Je bent bang net als de meeste meisjes die opeens anders worden als ze getrouwd zijn. Je wilt net zo hard liegen, leven alsof je maar één man hebt gehad. Je wilt iemand anders worden, een andere vrouw. Je bent bang om Jamillah te zijn.'

`Ik wil niets van je horen. Jij bent een man. Wat kan men van jou zeggen? Niets. Maar ik?'

Nohar krijgt een helder moment. `Misschien is je man niet zoals de meeste mannen hier. Misschien houdt hij zoveel van je, dat hij het niet eens merkt. Kam je haren, Jamillah. Ik ben een schoft, maar ik wil dat je mooi blijft. Ook al wil je mij niet meer zien. Want jij bent het die mij niet meer wilt ontmoeten. Jij wilt trouwen, omringd worden door familieleden. Familieleden die zeggen dat je man geld heeft en dat heb ik niet. Ik kan het je zo moeilijk uitleggen. Het gaat niet alleen om geld. Als ik iets voor je kan doen later...'

Nohar komt onder de indruk van zijn eigen woorden. Waarom willen vrouwen hem niet zien zoals hij is? Jamillah zal hem niet meer opzoeken. Hij kent de trots van Aziatische vrouwen. Hun haatdragendheid. Ze zal hem verwensen in bed. Ze zal langs telepathische wegen proberen hem te bereiken om hem een ongeluk te bezorgen. Ze zal hem nooit meer aankijken, doen alsof ze nooit iets met elkaar hebben gehad. Ze zal hem vergeten, terwijl hij, zelfs nu nog, haar schede voelt, de warmte van haar hals.

`Laat me je haren kammen,' zegt hij tot zijn grote verbazing.

Het is lang geleden dat hij zo lief was tegen een vrouw: het is lang geleden dat hij Roebia's krullen kamde.

[...]

Raymond is aan de Gravenstraat dicht bij de militaire wacht van het Gouvernementspaleis, op het punt over te steken. Vóór hem de kaal gevreten grasvelden en tamarindetakken. De tamarindetakken. Zwepen die klaar liggen om een heel volk opnieuw af te ranselen. Hij is aan de overkant in de schaduw van de bomen en de regeringsgebouwen, waar mannen van de Openbare Werkverschaffing bezig zijn een ladder tegen de muur te plaatsen. Ze zullen de bordjes van de rebellen verwijderen en de oude weer vastspijkeren boven de ingang naar de oude chaos. De duisternis. Het groot gekkenhuis waar ambtenaren nog gekker worden gemaakt. Men zegt dat hij zelf gek is. Hij weet het.

Hij bukt zich naar een tamarindetak, smijt die achteloos in het kaalgevreten gras, waar een stelletje koeien, ezels, ossen en geiten los rondloopt. Waarschijnlijk zijn ze het bezit van een aantal landbouwers die van het begin af aan hun acties hebben gesteund. Straks komen er

politieagenten die de dieren zullen laten wegvoeren naar het abattoir, totdat de eigenaars komen opdagen. Ze zullen worden gehoord. Misschien. Misschien. Raymond weet niet wat Djahit, Swammi of een van de anderen met de eigenaars hebben afgesproken. Maar het zal wel goed zijn. Hij hoopt het en loopt langzaam verder.

Opeens krijgt hij het gevoel dat hij gevolgd wordt en blijft staan. Hij bukt zich nogmaals om een tamarindetak op te rapen en loopt weer verder. Plotseling ziet hij zich omsingeld door een aantal neokolonialisten die hem hebben herkend als Raymond van de Berg, de aanstichter van de hele rel. Hij is degene die rondloopt met zijn smerige socialistische ideeën. Hem moeten ze hebben. En hij is alleen. Niemand kan hem helpen. Iedereen is zijn eigen weg gegaan. Vergilius, Nohar, baas Frederik, de anderen. Hij glimlacht en herinnert zich een uitdrukking die ze gewoon waren te gebruiken op de lagere school. Twee tegen een is zeer gemeen. 'Zo. Dus jij bent Van de Berg, mislukt student in Wageningen,' zegt een man van zijn leeftijd. 'Mislukkeling.'

Raymond glimlacht en wil doorlopen. Hij vindt het beneden zijn waardigheid om te vechten. Hij denkt terug aan de avond op het Leidseplein, toen de twee Amerikaanse negers hem uit zijn tent probeerden te lokken. De uitsmijter die hem te hulp schoot.

'Hij geeft geen antwoord,' zeggen de anderen. 'Zo, dus meneer heeft nu niets meer te zeggen. Jongens, geef hem de genadeslag.'

Reeds komen ze met grijnzende gezichten en gebalde vuisten op hem af, maar worden op hun beurt plotseling omsingeld door mannen van de Werkverschaffing.

'Durf,' zeggen de mannen met gesperde ogen. 'Jullie moeten durven. Zie je deze hamer? En wie denken jullie dat jullie zijn? Als je niet oppast, gooien we jullie tegen die muur daar als een groene kalebas zodat jullie ingewanden uit elkaar spetteren. Enh. Wat heeft die man jullie gedaan? We zagen hem voorbij lopen. Heel rustig en beschaafd. En jullie? Uit welk gat komen jullie eigenlijk?'

De reactionairen trekken terug.

'Loopt u maar verder, meneer Van de Berg. Ze moeten durven.'

Raymond heeft het koud. Hij is drijfnat, glimlacht naar de mannen met rubberen laarzen en vervolgt zijn weg.

'Sluit hem op in het LPI,' wordt hem door de reactionairen nageroepen. 'Sluit hem op. Hij is gek. Boeler. Boelerrr... Boelerrr... Homo... Ga terug naar Wageningen. Daar kunnen ze je boelen. Daar lopen genoeg boelers rond. Boelerrr... Homo...'

Ze hebben hem de genadeslag toegebracht. Ik overleef het niet, denkt hij. Nee, dit overleef ik niet.

Hij is bij het loket van de veerboot, koopt een kaartje en gaat in een Roadmaster zitten als een gebroken man. De chauffeur, die hem kent, slaat geen acht op hem. Hij doet alsof hij

hem niet heeft gezien, hoewel het verboden is met passagiers in de auto de veerbrug op te rijden.

Raymond zit en kijkt afwezig uit het raampje. Ineens ziet hij Vergilius, die zich tussen de passagiers beweegt alsof hij naar iemand loopt te zoeken. Zoekt hij naar hem? Naar een van de anderen? Raymond laat zich achteroverzakken, zodat hij niet wordt gezien. Dan gaat hij rechtop zitten en neemt het gezicht van Vergilius helemaal in zich op. Het is de laatste keer, denkt hij. Hij kan niet meer.

Bij het tweede veer aan de Moricokreek, tussen het district Commewijne en Marowijne, de overgang die hij haat omdat hier het proces begint van de dubbelparasitaire werking, ziet hij Vergilius staan bij een van de Javaanse tentjes, waar hij een hand bananebacoven koopt en ook schaafijs met stroopt. Raymond neemt hem nogmaals helemaal in zich op en laat zich zoals bij het veer aan de Surinamerivier, helemaal achterover zakken, zodat Vergilius hem niet kan zien.

Om vier uur is hij thuis, blijft beneden op het erf staan totdat de Isuzubus met Vergilius erin de Weyneweg inslaat. Hij heft zijn hand op, zwaait hem na als teken van afscheid en van solidariteit. Hij zal hem niet meer zien en ook de anderen niet. Het is hem te veel geworden. Een verloren proces, hoewel hij toch nog hoop had en vertrouwen. Hij heeft wat zijn politieke inzichten betreft zelden getwijfeld. Hij heeft nooit getwijfeld als het er op aankwam zijn land te verdedigen. Hij houdt van zijn land. Hij haat het om wat het niet is door de dubbelparasitaire werking. De instelling van de mensen zelf. De zwarte Hollanders. Lafaards. Hij werd door hen omsingeld op het ogenblik dat hij steun nodig had van zijn vrienden. Ze hebben hem de genadeslag toegebracht.

Wageningen. Hij heeft steeds geloofd dat, behalve hij en de psychiater die hem behandelde nadat hij was ingeklapt, niemand precies wist wat er aan hem haperde en waarom hij opeens zijn studie moest opgeven, terwijl hij al bijna klaar was, bezig aan zijn laatste scriptie voor zijn doctoraalexamen. Hij kwam terug, helemaal overspannen en verward. Op het vliegveld een huilende moeder. Een teleurgestelde vrouw. Familieleden. Het gebruikelijke recept. Hij had goed de pest in dat zijn moeder hem door haar gehuil in het middelpunt plaatste. En waarom moest ze ook al haar familieleden gaan optrommelen om hem te beklagen? Waarom al dat geklets met zoveel pom en pastei daarna? Feest, terwijl hij van binnen crepeerde, omdat hij tot de ontdekking gekomen was dat hij anders was dan zijn vrienden op college.

Hij heeft het altijd voor zich gehouden. Blind was hij niet. Natuurlijk zag hij dat men hem af en toe opnam, met vreemde doordringende blikken, om achter de waarheid te komen. Hij heeft die blikken afgeweerd met een hooghartige uitdrukking, zijn lange smalle neus in de wind. Ze kwamen niet achter de waarheid en zeiden dat hij gestoord was. Op school heeft men hem nooit au sérieux genomen. De meeste leerlingen in de klassen waar hij kwam, schopten rotzooi, aangezet door André, die hem nooit heeft kunnen uitstaan. André zei niet dat ze de boel moesten afbreken. Dat heeft hij niet gedaan. Hij zei alleen maar: 'Meester Van de Berg is niet goed wijs. Jullie moeten je niet aan hem storen.' Maar dat was voldoende om ze als bezetenen door de klas te laten hollen zodra ze hem zagen aankomen. 's Middags

fietsten ze giechelend langs zijn huis om te zien wat hij wel deed als hij op het balkon stond. André en juffrouw Karambaks met haar pokdalig gezicht. Juffrouw Karambaks, een harteloze lesbienne, die hem uitlachte en belachelijk maakte als hij zich had verslapen en te laat was voor zijn lessen op school. Juffrouw Karambaks, een lesbienne die op hem neerziet omdat hij een homofiel is. Hoe zou hij dat niet weten? En waarom zouden anderen het niet weten? De geschiedenis van Suriname steunt op het eeuwige geroddel van zijn bewoners. De moforadio's. Iedereen doet er flink aan mee. Ook de mannen. Och, hij nam het voor gezegd dat hij de reputatie had van een dorpsgek.

Nohar is een uitzondering. Nohar heeft hem altijd het gevoel gegeven dat het hem niet kon schelen wat anderen over hem dachten. Nohar heeft bewezen dat hij een goede vriend is. Hij is niet verliefd op Nohar. Hij is het nooit geweest.

Raymond is boven. Zijn vingers voelen licht aan, terwijl hij de sleutel in het slot steekt. Honden, denkt hij en voelt de tranen in zijn ogen opkomen. Waarom niet iemand anders? Maar nee. Hém moesten ze hebben. Hij heeft die afwijking. Hij is dé boeler. In Suriname komen geen homofielen voor. Geen pooiers. Geen spastische kinderen. Komen er wel homofielen en souteneurs voor, dan hebben ze dat beslist geleerd van de Hollanders.

Het is hem allemaal te veel geworden. Hij kan zich niet blijven verschuilen achter het masker van de dorpsgek. Er mee leven? Hij kan het niet. Ze zullen het hem onmogelijker maken dan tot nu toe. Een gesprek over een verhouding van zijn soort is ondenkbaar, zelfs als theoretisch gegeven. Het wordt hem zelfs niet gegund ermee te leven, ook al onderdrukt hij zijn gevoelens, zoals hij die ene middag deed toen Sammalieh, die slanke Javaanse jongen van het BOG, bezig was de muren met een witte vloeistof te bespuiten. Het werd hem zelfs niet gegund te leven als een spastisch kind, verborgen gehouden op een mufte zolderkamer om de zogenaamde schande van de familie te verbergen. Taboe. Zoveel dingen zijn hier taboe. Kokobe is ook taboe. Gwasie. Nee, niemand zal ooit laten merken dat een familielid in Bethesda of in Majella heeft gezeten en dat ze als paria's hokken in de cellen van de Esterstichting. Lepra is taboe. Lepra die genezen is, is ook taboe. Zelfs de dood van het betrokken familielid is niet voldoende om de schande van de familie uit te wissen. 'Het zit in de familie,' zegt men. 'Je kunt nooit weten.' Beesten. Wreder dan de wreedste beesten uit het oerwoud. Even wreed als de piloten die bommen neerlaten op een machteloze bevolking.

Hij heeft zijn studie niet kunnen afmaken. Wat een schande. Hij heeft geen titel. Hij betekent geen moer. Stommelingen. Titelziek gemaakte, sarrende generatie, voorbestemd om elkaar te vernietigen omdat ze hun moordenaars niet te pakken kunnen krijgen. Omdat ze bang zijn, laf en even hysterisch als hun politieke en geestelijke leiders. De belangrijke uitdragers van het neokolonialisme. Dat zijn de moordenaars. Maar die zijn ongrijpbaar. Daarom vreten ze elkaar op en geven ze elkaar bijnamen. 'Wij zwemmen.' Bijnaam voor meester Campagne. Meester Campagne die verschillende jongens en jongemannen van de verdrinkingsdood wist te redden in de tijd toen er nog geen zwembaden waren. 'Wij zwemmen.' Omdat het zo ongelooflijk moeilijk is te geloven dat iemand van eigen soort in staat is ze te redden van hun ondergang, door hun minderwaardigheidscomplex. Totdat het te

laat is en ze massaal verdrinken in hun eigen bloed. Het bloed van VHP'ers en van de negers en creolen.

Er blijft hem niets anders over dan er voorgoed een eind aan te maken. De anderen? Nohar? Vergilius? Baas Frederik? Edmund Goedschalk? Djahit? Zij kunnen hem niet helpen. Niet na wat er op het Oranjeplein is gebeurd. Wageningen. Hij voelt weer de kou in zijn rug en in zijn schoenen. De natte sneeuw in zijn tenen, op weg naar de universiteit. Suzanne. Hoe zou ze het nu maken? Het was voor haar een hele klap toen hij het met haar uitmaakte. Het was op de dag dat hij uit het raam van zijn kamer keek en zich opeens aangetrokken voelde tot een slanke Indische jongen met gefriseerde haren, gekleed in een nauwsluitende lichtgroene pantalon, een bruine blazer over zijn lichtgroene trui. Hij wilde de straat opgaan en hem volgen maar durfde het niet, bang dat hij zou worden afgesnauwd of geslagen, maar vooral omdat hij niet wilde toegeven dat het zo was. Daarna de inzinking. Hij verloor zijn oriëntatievermogen en kreeg een afschuw van zijn boeken. Black-out. Hij werd op het vliegtuig gezet.

Suzanne bleef hem trouw schrijven, wilde in iedere brief weten waarom hij opeens zo sterk veranderd was. Ze probeerde hem over te halen naar Wageningen terug te keren om toch te proberen zijn studie af te maken. Ze zou hem helpen. Ze wilde alles doen. Hij schreef haar nooit terug. Hij zou nooit meer terugkeren naar de plaats waar hij tot de ontdekking was gekomen dat zijn hart een grote bloederige massa was, een wond, dichtgevroren door harde, genadeloze ijspegels. Suzanne. Ze was lief voor hem. Ze was mooi. Ze was geduldig en verdroeg zijn depressieve buien met grote verdraagzaamheid. Het is alsof hij haar lange blonde haren ruikt en het zout proeft van de tranen uit haar grote grijze ogen. Alles dichtgevroren, alsof hij nooit hartstochtelijk is geweest en warm bij de aanraking van een vrouw. Of bij de gedachte met een vrouw te willen slapen. Naakt en helemaal ontspannen.

Half vijf. Hij trapt de deur achter zich dicht, pakt de ijskast op en smijt hem door het raam tegen de harde bauxietaarde van het erf om een einde te maken aan het bevroeringsproces.

Hij trekt het raam dicht, gaat aan het tafeltje zitten en schrijft de volgende brief:

Vrienden. Ik heb eindelijk de ijspegels kunnen verwijderen. Zoals jullie niet weten is de dood geen afkoeling van het lichaam maar een stijging van temperatuur in de cellen en celdeeltjes tot in de kern waar de celdeling plaats heeft. Die stijging komt door gebrek aan zuurstoftoevoer en de onmacht van de mond voedsel op te nemen dat, zoals jullie ook al weten, een samenstelling is van eiwitten, zetmeel, koolhydraten en water.

Wat is, vraag ik mij af in deze laatste ogenblikken, het verschil tussen een lijk en een gesteente? Ik heb er vaak over nagedacht en kom ineens tot de conclusie dat een lijk, eenmaal tot ontbinding overgegaan, zijn voedingsbestanddelen spontaan afstaat aan de grond om een te kunnen worden met die grond, door zich evenals die grond als voedsel te presenteren. Onze aarde, de Surinaamse aarde, levert ons geen voedsel omdat ze egoïstisch is waar ze dat juist niet zou moeten zijn. Ik heb het over ons mooi en waardevol bauxiet. Wanneer ik het heb over egoïsme, dan bedoel is dat de grond egoïstisch is gemaakt door de blanke en zwarte

parasieten, die haar afbakenen door hun kastenstelsels op het plan. Ze bakenen haar af, graven haar uit of beter gezegd: ze laten haar uitgraven door slaven en immigranten.

Het werkwoord 'laten' om dus terug te komen op het 'laten graven', heeft een zeer passieve betekenis, taalkundig gezien. Vandaar misschien het woord 'parasiet' of de uitdrukking die ik vaak heb gebruikt in mijn betoog. Ik heb het over de parasitaire werking. Een parasiet is, moet ik erbij vermelden, ook erg actief, in het voorproces wel te verstaan. Later, maar dan pas is hij een echte parasiet, wordt hij erg passief en lui en dan kom ik terug op het werkwoord 'laten', dat een hulpwerkwoord is met een zeer overgankelijke betekenis, dat wil zeggen, een werkwoord dat zich goed leent wanneer je met slaven en immigranten te maken hebt. Het is om concreet te zijn, een werkwoord dat graag in de mond genomen wordt door de blanke en zwarte parasieten. Laten doen. De parasiet laat de arbeider en de landbouwer iets doen in het nadeel van de landbouwer en de arbeider.

Ik wil daarom, beste vrienden, niet begraven worden in deze egoïstische aarde. Mijn bauxiet en toch niet mijn bauxiet. Besparen jullie mij de vernedering in een Suralcoambulance gereden te worden. Bespaar mij de adem van de neokolonialistische parasieten. Begraaf mij op Alkmaar. Op z'n Javaans op het Javaanse kerkhof met de vleesroze, suikerrietachtige bladeren van de struiken die er groeien, en bedek mijn hoofdeinde met een zwarte parasol. Zeg tegen mijn moeder dat ze alles verbrandt wat hier staat en ook dat ik niet wil dat ze rouwdiensten houdt. Tot besluit smeek ik jullie door te gaan met jullie activiteiten. Raymond.

Raymond staart voor zich uit. Het zweet breekt uit de poriën van zijn rug. Hij staat op, hangt aan een spijker naast het gele-koortscampagne op de lagere school van Albina, waar ze les weer in de stoel vallen, zijn blikken wanhopig gevestigd op de ijsbreker en de lippenstift op een stapel boeken voor hem.

'Het kan niet! Het kan niet!' schreeuwt hij en slaat zijn handen voor zijn gezicht, schokkend over zijn hele lichaam. Zijn vingers worden nat en kleverig. Hij transpireert. Hij huilt.

Hij doet zijn handen weg van zijn gezicht, staart naar zijn vingers en dan naar de ijsbreker en de huls met de lippenstift van Roebia. Hij pakt de huls op, trekt het dopje omhoog, draait de onderkant tussen zijn vingers en ruikt aan de rode stift. Hij wil hem naar zijn lippen brengen, wordt misselijk, woedend en radeloos en pakt de ijsbreker.

In zijn slaapkamer, nadat hij de deur heeft dichtgesmeten, slaat hij drie keer tegen zijn beide slapen en valt kreunend op het onopgemaakte bed.

Edgar Cairo - "Is not toe ieeet!"

Hoor no!: ik heb een raskat toch. Sinds ik me krot bewoon heb ik me aan katgezelschap onderworpen. Vroeger was anders. Daar overzee, kat? Kat was tijger in het klein. Of je vermoordde kat, Of kat kwam hongerig je melk drinken en je vis wegslepen, zwerfkat. Ma' dan nu hier, in Damsko! Ik heb een *raskat* gekocht. Want gewone katten hebben geen lust op muis meer. Ze zijn te volgevreten om nog hun instinkt te laten zwoegen. Raskatten hebben, vermoed ik in me hoofd hier, ekstra-instinkt. Fo dâârom dus een raskat. Om muis met al z'n luis te ramperneren!

Dan verleden ging ik in een supermarkt (ook zo'n woord voor deze supermaatschappij), om een pak met kattenbak z'n vulling te kopen. Dus ik ren binnen, ik pak dat pak met voer, ik ren na' die kassa, ik wacht op me beurt. Ma' nu heb ik begin ik in me haast te den ken, misschien een verkeerd pak genomen. Dus ik hou 't omhoog, ik kijk. En ja!

Nee, nono! Dat ding was wel kattenbakvoer, om 't zo te zeggeri, ma' nie van mijn altijd gekochte merk. Dus toch, goeie gevoel aan me!

Afèn! Ik kijk, ik kijk! Lees me kleine lettertjes op dat pak. Dan hoor ik een ouwe dame achter me, ze roept: "Is not to eat!" Ik kijk om, zeg nèks. Ze wenkt een andere dame. Zou di~ buitenlander 't begrijpen? Ze kijken makaar aan, zo van: "dat komt ervan!" Dan roept dat dametje met d'r stemmetje vol Hollandse toonladders weer na' me: "Hallo! U mag daar niet van eten! Het is kattenbakvulling!" En dan, om mîj niet alleen, maar ook mijn persoon te overtuigen, zegt ze: "IES NOT TOE IEEET!"

Ten overvloede, wappert ze d'r hand fo d'r mond op cn neer, dat bekende etensgebaar. En dan schudt ze bijna d'r hoofd van d'r lichaam af, met dat nee-geschud van d'r. "No! No! IES NoT TOE IEEET!"

Nu dan zo, ik ben schrijfman, intellectuent nee, intellectueel, ik ben zeer alfabeet en plus nog kan ik zelfs de taal van God lezen, spreken en schrijven. En begrijpen ook, sins die dag dat ontwikkelingshulp begon! Dus wât wil ze?! Zl' denkt zeker dat ik wéér zoeentje ben, die tijdens de komst van Pieterbaas, Sinterklaas en de frater zodanig met makaar heeft verward, dat hij nooit meer op de missieschool is verschenen? Dat ik dan nooit verder zou zijn gegaan dan de tweede klas lagere school, waar je nie verder komt dan de klankleer van *Hansje-gansje deed niet wijs*? Of dat ik alleen Hollandse gebarentaal versta? Met aanvulling van polder-Engels? Ik zeg tegen haar, met die mond van me: (en ook al ben ik 't niet, ik zeg 't toch) "Mevrouw! Ik ben akademikus! En neerlandikus ook nog, alsjeblijft!"

Ze kijkt me aan. Waarom kan een neger zo liegen denkt ze. En dan roept ze, met de gedeceerde houding van een stevige hijskraan, met zuiver Amsterdams aksent: "Nou? Vreet dan maar die zak op, zéikerd!"

P.S. Laast heb ik d'r bij die tramhalte ontmoet, net ook op dat moment dat zij mij kwam" te zien. Hoor d'r no, met een vraagbekje: "Heeft 't gesmaakt?" Ik: "I don't know!" met een dikke kââ!

Sakafasi (1934) - Kwamina Abeni

Onder de koffiemamaboom aan de rand van het kleine kerkhof, midden in de suikerrietvelden, stond Tinus, de ogen en oren gespist op het gewuif en geritsel van het onafzienbare groen. Het was haast middernacht en het maanlicht viel vlekkerig op zijn donkere gestalte, verward van spanning en angst. Achter hem hoorde hij het hijgend zwoegen van andere slaven die het graf, waarin onder de gloeiende zon van de afgelopen dag zijn moeder was begraven, inmiddels hadden geopend en de zware kist naar boven probeerden te tillen.

Het was nog maar een paar maanden geleden dat de blankofficier van de plantage alle slaven bijeen had geroepen om hen te vertellen dat slaven niet meer 's nachts begraven mochten worden en dat er daarbij ook niet meer gezongen en gedanst mocht worden, ja dat zelfs de traditionele muziek vanaf dat moment verboden was. Hij had uitgelegd dat dit een verbod van de Gouverneur-Generaal was aan de plantage-eigenaren, die bij overtreding een boete van vijfhonderd gulden zouden moeten betalen, waarvan de helft in de Staatskas zou komen en de andere helft onder de arme blanken zou worden verdeeld. De eigenaar had op de achtergrond staan meeluisteren, maar draaide zich bruusk om toen na de bekendmaking een gemompel en gemor onder de slaven uitbrak. De blankofficier trok zijn sabel en wenkte zijn zwarte helpers met de zweepen naderbij, waarop het al gauw stil werd en de slaven zich verspreidden over de velden en de fabriek.

Nu stond Tinus op wacht. Zijn moeder was de eerste dode na die nieuwe inbreuk op hun gewoonten en een groepje minder bang uitgevallen slaven had hem verteld dat zij zijn moeder deze nacht opnieuw zouden begraven met het vereiste eerbetoon aan de dode en haar voorouders. Bevend van angst had Tinus geweigerd om mee te gaan, maar hij had uiteindelijk toch moeten zwichten, hij was immers de enige zoon - aaiee, dacht Tinus, en wat voor een zoon. Hij besepte ineens dat hij zijn moeder had gehaat vanaf het moment dat hij wist wie zijn vader was. Als jong meisje was zijn moeder, een statige pikzwarte negerin, uit Afrika naar Suriname gekomen. Op de slavenveiling was zij gekocht door de eigenaar van de plantage en als huisslavin tewerkgesteld. Dat de eigenaar ook Tinus heette, dat was kleine Tinus, die in het plantagehuis was geboren en opgegroeid, in het begin niet zo opgevallen. Het gebeurde wel meer dat slavenmeesters hun slaven naar zich zelf noemden. Maar toen hij opgroeide en zijn speelmakkers hem begonnen uit te lachen om zijn lichtere kleur, besepte hij geleidelijk dat hij anders was. Hij was niet echt zwart, zijn neus was rechter dan die van de anderen en de typisch lichte handpalmen en voetzolen had hij niet.

De zekerheid kwam toen hij op een dag met de eigenaar mee moest op een ronde over de hele plantage. Tinus moest het geweer en de zak met proviand dragen en liep gewillig achter zijn meester aan. Bij de kreek gekomen die door de plantage liep, kleepte de eigenaar zich uit om te gaan zwemmen. Bescheiden keerde Tinus zijn rug naar het water, maar grote Tinus lachte bulderend.

‘Hé, mi boi, niet zo verlegen hoor, draai je maar rustig om, ik ben immers je vader.’ Met een ruk draaide Tinus zich om en keek naar de naakte man, naar het afschuwelijk wit van de billen en het bungelend geslachtsdeel, scherp afstekend tegen de gebruide benen en het bovenlichaam. Een woeste haat steeg op in de veertienjarige jongen. Een kreet ontsnapte aan zijn longen: ‘Yu sakasaka, jij mijn vader? Yu didibri, de duivel ben je, wit beest.’ Hij smiet het geweer en de zak met een wilde zwaai in de struiken, misselijk van woede, angst en vernedering. En hij vluchtte, weg

van die man, weg van de afschuwelijke waarheid, weg van de schaamte. Dwars door de rietvelden, verder en verder. Timus de bastaard, dreunde het in zijn hoofd, Timus de bastaard, Timus de bastaard. Tot hij eindelijk uitgeput weggroop onder de waranda van het plantagehuis, als een geslagen hond.

Die avond in het slavenhuis maakte hij bekend dat hij vanaf dat moment geen Timus meer heette, maar zijn dé-nen, zijn dagnaam, zou dragen, Kwamina Abeni, de naam voor op dinsdag geborenen. Hij zag begrip en respect in de ogen van zijn medeslaven.

‘Ai en sabi, hij weet het’, hoorde hij fluisteren, ‘hij is een man geworden.’ Vanaf die dag kwam Kwamina niet meer in het huis van de meester. Na een heftige ruzie met zijn moeder, die hem koppig Timus bleef noemen, ontliet hij haar zo veel mogelijk en deed zijn werk op de velden als een man. Als de eigenaar in zijn buurt kwam, deed die net alsof er niets was gebeurd en ook Kwamina negeerde hem.

‘Ik heb geen vader’, was zijn antwoord als een nieuweling hem vroeg wie zijn pa was, ‘mi no ab’ pa, ik ben Kwamina, de zoon van niemand.’

Haast twintig jaar was Kwamina nu, stevig, gehard door het zware werk, voor het oog een modelslaaf, gewillig en gehoorzaam. Maar in zijn hart leefde de haat tegen dit leven. Voor zijn geestesoog verscheen nog steeds dat vernederende beeld van die naakte man die zich zijn vader had genoemd.

‘Hé, Kwamina, un klari, we gaan beginnen’, de fluisterende stem van Kofi, een leeftijdsgenoot, haalde Kwamina uit zijn mijmeringen. Hij hoorde nu ook het gedempte gedreun van de apintidrum en van de ansoko banya, het teken dat de plechtigheid was begonnen. Kwamina liep naar het open graf. De kist was bedekt met bonte doeken, een vuurtje brandde op enige afstand, waaruit de goede geur van bus’ngrekandra opsteeg om de slechte geesten te verdrijven. De obyaman [medicijnman] prevelde in het Kromanti, de godentaal, zijn gebeden. De slaven en slavinnen stonden in een kring om de kist. Kwamina stapte in de kring terwijl de agidadron inviel in het ritme van de andere drums om aan te geven dat het voorouderritueel kon beginnen. Zachtjes begon men te zingen, het aloude, uit Afrika meegebrachte lied om Anana, de schepper, te vragen om aanwezig te zijn via de god Yaw:

Nana broki, yaw e begi
Nana broki, yaw e begi
Yawasi, yawasi, yawasi bobo
Nana broki, yaw e begi

enzovoort, wachtend op een teken dat het gebed zou zijn verhoord. De drums werden indringender, de mensen raakten al zingende in de ban van de drums en hun eigen lied, hun stilstaan werd dansen in een cirkel om de grafkuil.

De obyaman viel in met het lied dat alleen door ingewijden in de geestencultuur te begrijpen is:

Madosi madosi, akanidyewa o
A gedehusu, akanidyewa o,
Awese kasamasa...

Plotseling werd het heilige ritueel verstoord door het geluid van een schot en een donderende stem: ‘Wat moet dat, verdomme nog aan toe, stelletje heidenen, donder op van hier, slaventuig.’ In het licht van het flakkerende vuur verscheen de plantage-eigenaar met de blankofficier en zijn helpers, die er op los begonnen te slaan. In paniek renden de slaven weg, achtervolgd door de zweepen en stokken; gekrijs en getier vermengden zich met het geluid van hun rennende voeten.

Slechts twee bleven er staan, de meester en Kwamina. Tegenover elkaar aan weerszijden van het open graf, naast de met doeken bedekte kist.

`Jij', brulde Tinus, `jij durft het mij te trotseren. Ik zal je leren, jou bastaard, dit wordt je dood, honderd stokslagen staan hierop en ik zal wel zorgen dat je die niet overleeft, al zal ik zelf...' Schuimbekkend stond hij daar, Tinus de meester, tegenover zijn zoon, Tinus de slaaf, die een wonderlijke rust over zich voelde komen. Glimlachend sprak hij: `Ik ben Kwamina, mijn eigen meester, maar jij, jij bent Tinus de bastaard.' Langzaam, als in trance, bukte hij, nam een vlijmscherpe houwer, het wapen van de rietkapper, op, kwam met één stap over het graf van zijn moeder en sloeg en hakte in op dat gehate gezicht tot het onherkenbaar was en Tinus levenloos in het gras lag, de bebloede houwer naast hem. Kwamina hief de handen in een smekend gebaar omhoog en schreeuwde het uit: `Anana, mi gado, de bastaard is dood, mi no sari, ik heb geen spijt, straf mij hoe u wilt.'

Gewillig liet Kwamina zich boeien door de blankofficier en zijn helpers, die inmiddels terug waren gesneld. Onverschillig liet hij zich meevoeren en opsluiten en even onverschillig hoorde hij enkele weken later door het Hof van Justitie het doodvonnis uitspreken: de dood door de brandstapel.

De volgende ochtend werd Kwamina verbrand bij het Fort Zeelandia te Paramaribo zonder ook nog maar één woord te hebben gezegd. Hij had zijn strijd gestreden, hij was vrij.

Op het kleine kerkhofje tussen de suikerrietvelden liggen naast het graf van Kwamina's moeder nu twee verse graven. Het ene is afgedekt met een granieten plaat, waarop staat gegraveerd: `Hier rust Tinus Allendis, die op wrede wijze werd vermoord door zijn slaaf Kwamina.' Op het andere staat een eenvoudig houten kruis waarop staat geveerd: `Hier rust Kwamina Abeni, de slaaf.'

Hans Faverey (1933-1990)

In het helikoptergebied:

de wisselende gezangen;
de korzelige regenzones.
Bij elk nieuw gezang,

hoe kort ook, wissel
ik van sneeuwbril;

krimpt mijn ijsappel.

